

Слободан Вуковић
Институт друштвених наука
Београд

UDK: 334.2: 328.185
Оригиналан научни рад
Примљен: 10. 06. 2002.

КОРУПЦИЈА, РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА И ЛОКАЛНА ВЛАСТ¹

Корупција се развијала упоредо с повећањем друштвене и политичке моћи, растом бирократије и мешањем државе у економију. Специфични услови који су подстакли развој корупције у Србији су: разбијање/распад друге Југославије, рат у окружењу, дугогодишње економске санкције и НАТО бомбардовање земље. Основни узроци корупције поред наведених су: државна контрола економије, одсуство владавине права, поремећај друштвених вредности, односно аномлија и сиромаштво. Због свега тога корупција је у Србији узела маха и зашла у све поре друштва. Резултати истраживања говоре да две трећине грађана сматра да су сви или већина локалних званичника и службеника корумпирани. При томе, када је реч о корупцији на локалном нивоу, била је идентична, без обзира ко је био на власти – тада владајуће а сада опозиционе, или тада опозиционе а сада владајуће странке. Ту можемо тражити узроке повећане заинтересованости за политички ангажман – он постаје високо-профитабилно занимање. Отуда су места у локалној управи толико на цени и борба за повећану аутономију северне српске покрајине, јер је урачуната корупционашка добит.

Кључне речи: Србија, корупција, регионализација, локална власт.

Корупција као пракса подмићивања присутна је у готово целој историји државе и друштва. Стога су и мере за њено сузбијање исто толико старе. Упоредо с јачањем државе, развојем привредне активности, мешањем државе у економију и бирократизовањем друштва, корупција је добијала на интензитету. Самим тим, постала је један од значајних проблема организованих држава, јер је упркос значајним законским настојањима и повременим или сталним кампањама готово немогуће искоренити. На њу нису имуне ни богате ни сиромашне, с једне, ни правну уређене ни правно неуређене земље, с друге стране. Разлике су само у појавном облику и интензитету. Корупција као пракса и значајан друштвени проблем помиње се још у Библији. Познато је да су још стари Атињани били суочени с овом друштвеном појавом. Због тога су имали скуп правила створених за њено сузбијање.² Готово идентичну ситуацију имамо у старом Риму у коме су доношени закони (Lex Calpurnia, Lex

¹ Рад је реализован у оквиру пројекта шифра **1800**, који се реализује у ИДН-у, уз материјалну подршку Министарства за науку и технологију Републике Србије.

² Волцер, М. (2000), *Подручје правде*, “Филип Вишњић”, Београд, стр. 146.

Servilia и Lex Acilia) који су санкционисали злоупотребе чињене од стране државних службеника. Доношење ових закона више него јасно говори да је корупција била итекако раширена. У јесен средњег века, с првим почецима стварања грађанског друштва, поново постаје актуелна и заокупљује пажњу мислилаца. Тако, примера ради, Дејвид Хјум и Монтескије деле забринутост због прекомерне моћи државе. Хјум, такође, страхује да се избори, у ситуацији раста јавног дуга, не сведу на подмићивање и корупцију.³ Истовремено, Монтескије сматра да је свака власт склона злоупотреби и да се злоупотреба све док не наиђе на границе, те да је зато морамо ограничити (обуздати) другом влашћу.⁴

Термин корупција је током историје мењао значење. Аристотел је под њиме подразумева морално кварење друштва. Макијавели га преузима од Полибија и он је означавао “кварење квалитета власти, без обзира на разлоге због којих се то догађало”. У Енглеској термин “корупција” је у осамнаестом веку поред “кварења власти” идентификован и с подмићивањем⁵. Општеприхваћено класично схватање корупције у основи се заснива на тези да је она патолошка појава и да представља кварење моралних вредности друштва. Још у првој половини деветнаестог века у Енглеској, Русији, Прусској, као и у многим другим државама сматрало се за нормално и оправдано добијање повоља на основу порекла. За нормално се, такође, сматра и куповање јавних положаја, из којих, поред угледа, произлазе одређене привилегије. У другој половини деветнаестог века у тада водећим државама света, а посебно у Сједињеним Државама, Енглеској и Прусској стварају се професионалне управе чији ће се рад у начелу заснивати на принципима стручности, компетентости и непристрасности. Непотизам, злоупотреба јавне власти за личну или породичну корист и подмићивање, сматра се прво штетним, а затим се осуђује и убрзо и формално правно забрањује.

Именица корупција (corruptio) означава поквареност, кварност, изопаченост, разврат, поткупљивање, подмићивање, поткупљење, кварење. Под корупцијом данас, најчешће, подразумевамо присилну тржишну трансакцију у којој због нарушавања принципа непристрасности⁶ долази до пуног изражаја незаконито коришћење друштвеног положаја и моћи ради сопствене, породичне или групне користи. Корупција, такође, није само неморална већ и криминална друштвена појава. Она истовремено негативно утиче на политичко конституисање друштва и разара вредносни систем. Корупција ремети тржишну утакмицу и повећава неравноправност а отуда и несигурност актера у економским трансакцијама и, самим тим, због повећаних трансакционих

³ Хиршман, А. (1999), *Страсти и интереси*, “Филип Вишњић”, Београд, стр. 95.

⁴ Монтескије (1989), *О духу закона*, “Филип Вишњић”, Београд, стр. 175 (XI 4).

⁵ Хиршман, А. (1999), стр. 62.

⁶ Tanzi, V. (1998), “Corruption Around the World: Causes Consequences, Scope and Coures”, *IMF Staff Papers*, Vol. 45, no. 4.

трошкова, утиче на смањење економске ефикасности.

Изнета становишта из историје друштвене мисли упућују на закључак да тамо где постоји политичка моћ и утицај имамо, у већој или мањој мери, развијену појаву корупције. Због те чињенице у политичкој теорији је, корак по корак, превладао став и у новије време постао готово опште место да се политичка моћ и утицај “не могу продавати и куповати”. На исти начин као што се, примера ради, не може продавати и куповати људски живот, право на брак, рађање деце, затим слобода говора и окупљања, љубав, религијска осећања итд.⁷ Предмет трговине, такође, не може бити службени положај. То произлази из добро познате чињенице да службени положај, као појединачно добро, проистиче из политичке моћи као општег добра. Идеја, да се с политичком моћи не може трговати, због могуће злоупотребе, временом је преточена у правну регулативу цивилизованог света. Између ових у модерно време општеприхваћених начела, до којих се долазило корак по корак, и праксе постоји значајна разлика. Отуда је коришћење службеног и политичког положаја као посебног добра ради користи, мимо кодификованих правила, санкционисан у кривичном праву већине савремених држава, јер је примање мита у суштини злоупотреба политичке или друштвене моћи.

Изложени начелни ставови, иако општеприхваћени, нису спречили да се корупција развија, да узме маха и да постане, у већој или мањој мери, готово општа појава у свим државама света. На ову чињеницу упућују многобројна истраживања, као и готово свакодневне, мање или веће, корупционашке афере које потресају не само неразвијене него и развијене земље⁸ либералне демократије. Наш циљ у овом чланку је да, на основу расположиве емпиријске грађе⁹, видимо како с корупцијом стоје ствари у Србији. Који су њени основни узроци? Колика је и где раширена? Који су њени кључни актери? Који су њени основни типови и колико су исти раширени? Набројена

⁷ Волцер, М. (2000), стр. 146-149.

⁸ Примера има на претек: због откривене корупције морао је да “абдицира” и генерални секретар НАТО-а Вили Клас (осуђен на 5 година), затим, због корупције морала је дати колективну оставку Европска комисија, финансијске малверзације бившег немачког канцелара Хелмута Кола, корупционашка афера “Локид” у Јапану, веза с мафијом и финансијске малверзације бившег председника италијанске владе Бенита Краксија, финансијска афера везана за име сина бившег премијера британске владе Маргарет Тачер, бивши министар иностраних послова Италије Ђани де Микелис, осуђен је на 2 године због корупције, потпредседник француске владе Доминик Штроскам због оптужби да је примио мито, поднео је оставку, за примање мита оптужен је председник Уставног суда Француске Ролан Дима, позната је афера са становима и куповина авионских карата за кеш председника Француске Жака Ширака из времена кад је био градоначелник Париза, афера око продаје оружја везана за име сина бившег председника Француске Франсоа Митерана. Афера око помиловања Марка Рича од стране Била Клинтона последњег дана његовог председниковања, једног од 176 помиловања, од којих се многа везују за финансијске афере његових пријатеља и сарадника..

⁹ Основу овог чланка чини истраживање које сам урадио за потреба ЦЈДС-а у јануару – фебруару 2001. године на узорку од 1632. пунолетна грађанина Србије и 327 приватних радњи и предузећа.

сазнања су нам неопходна како би се на основу тог стања могао разрадити скуп правила и програм акције за њено, колико-толико, сузбијање.

Пре интерпретације расположиве емпиријске грађе неопходно је, у кратким цртама, навести који су то специфични услови, који не важе за друге земље, допринели бујању корупције у СР Југославији, па самим тим и у Србији. Ту се, пре свега, мисли на неколико кључних чињеница које нису погодиле земље у окружењу захваћене друштвено-економским променама, а које су њен референтни оквир. Заправо, ако су их делимично и дотицале, што се није могло избећи због њиховог преливања (карактеристичан пример су економске санкције), оне нису биле у епицентру тих догађаја, па су биле у знатној мери и мање погођене.

Прво. Разбијање, односно распад друге Југославије проузроковао је, поред њеног физичког распада, и распад политичког, правног и економског простора, што је проузроковало сегментацију, колико-толико, 'јединственог југословенског тришта' и кидање успостављених привредних и технолошких целина. Затим, то је проузроковало пад производње и целокупне економске активности. Истовремено, разбијање земље и процеси који су уследили подстакли су распад до тада важећег система вредности. Настаје пет међусобно сукобљених држава, на једној, а већина њих растрзане су унутрашњим политичким, социјалним, верским и етничким нетрпељивостима и тензијама, на другој страни. Разбијање земље проузроковао је грађански, међуетнички и међуконфесионални рат, који у појединим њеним деловима дуго траје. Прва последица разбијања/распада, је уплитање "међународне заједнице"¹⁰ која својим деловањем, најблаже речено, долива уље на ватру. Једна од последица тог рата била је криминализација друштва у државама, њеним наследницама. Што је држава наследница била више захваћена ратним пожаром или му била ближа, то је криминализација њеног друштва била већа. Поред смањења друштвене контроле, поседовање оружја код грађана постаје све више распрострањено, а његово ношење сасвим нормална ствар. Познато је да тамо где има више оружја лакше долази до криминала и обрачуна. Друга последица описаних догађаја састоји се у томе што СР Југославија није на адекватан и трајан начин решила питање државности и уставности (тензије с Црном Гором, непризнавање жабљачког устава од стране тадашње опозиције, и на крају, окупација дела њене територије). Трећа значајна последица распада/разбијања земље и рата је готово разорена економија, дуготрајна политичка нестабилност, реке избеглица и опште сиромашење целокупног друштва (до чега нарочито долази у СР Југославији).

Друго. Као последица рата, Србија је пуних десет година била подвргнута политичким, економским, културним, научним и спортским санкцијама

¹⁰ Неколико најразвијенијих држава света, на челу са Сједињеним Државама, саме себе називају "међународном заједницом", како би на тај начин стекле легитимитет. То чине да би, самим тим, и њихови поступци, често супротни нормама међународног права, стекли легитимитет. Тиме сопствене(парцијалне) интересе представљају као опште. Зато израз "међународна заједница" стављам под наводнике.

од стране “међународне заједнице”, односно моћних сила Запада. Редукована размена са светом проузроковала је несташице робе, посебно оне из увоза, а то значи многих сировина и енергената. Ради свог голог опстанка, на једној, и ради прехране становништва, на другој страни, власт је систематски радила на измештању легалних токова протока робе и капитала на нелегално тржиште. Рачунајући да ће тиме обезбедити колико-толико функционисање привреде земље и да ће донекле избећи постављене баријере. То је у даљем, такође, проузроковало сељење знатног дела радне снаге на нелегално тржиште.¹¹ Тражња за многим производима и услугама превазилази понуду што повећава могућности за њихово задовољавање на нелегалном тржишту. У тим условима трговина дефицитарном робом постаје посебно атрактивна.

Тако Србија убрзо постаје једна велика бувља пијаца преплављена робом сумњивог порекла и квалитета. Усвојена политичка доктрина владајуће друштвене групе била је подржана од стране многих појединаца, како оних блиских власти тако и оних даљих, јер су у томе једни видели опстанак националне економије, а други своју шансу за брзу и нелегалну зараду. Трећи се, наравно, нису ништа питали. То је смањило и онако малу јавну контролу карактеристичну за комунистичке и неокомунистичке режиме, на једној, и повећало могућност разних шпекулативних радњи, на другој страни. Волунтаризам као систем одлучивања одомаћио се не само у политици и економији него и у целом друштву, а од стране политичке власти био је у пропагандној реторици правдан чињеницом да је земља под санкцијама. Полулегалан начин пословања није могао доживети широку осуду јавности, већ је, најчешће, благонаклоно прихватан, јер се на тај начин долазило до разне, често дефицитарне робе, често од виталног интереса, не само за привреду, него и за грађане (пример: лекови). Санкције, које су смањиле привредну активност, проузроковале су одлазак на принудни одмор или губитак посла за многе запослене и изазвале пад стандарда за огромну већину становништва. Последица је био такође, принудан одлазак на стотине хиљада људи у сиву економију и ситан шверц који им је омогућио голо преживљавање. Тако готово сваки грађанин постаје ситан преступник; о оним крупним, и да не говоримо. Зато се на почетку ситан а касније и крупан криминал перципира као нужно зло. За све недаће које су земљу задесиле, како за политичку власт тако и за велику број грађана, крива је била “међународна заједница”.

Треће. Увођењем, каквог-таквог, политичког плурализма после готово педесет година владавине политичког монизма и наглим растом приватног сектора многе, општеприхваћене, друштвене вредности губиле су важење. Пословање између приватног и ’друштвено’/државног сектора наједанпут је ослобођено дугогодишњег политичко-правног организирања. Заправо, расте-

¹¹ Тако је крајем 2000. године у Србији (без Косова и Метохије) поред 2.602.000 запослених било 722.000 незапослених. Истовремено, на сивом тржишту било је стално или повремено ангажовано око 1.200.000 људи. Види: Крстић, Г., Стојановић, Б. (2001), *Основе реформе тржишта рада у Србији*, ЕИ, ЦЛДС, Београд, стр. 20-33.

ређено је од јаке партијске контроле. Истовремено, власт се колеба између тржишне привреде и хибридног типа полутржишне/полукомандне економије. Економија и даље остаје доминантно командна с јаком друштвено-политичком регулацијом. Усвајају се промене искључиво козметичке природе јер није постојала јасна политичка воља да се изгради правна регулатива прилагођена новим условима. У пословању настаје прави метеж. Без провере финансијског кредибилитета власника (што у нормалним условима не представља проблем) оснива се на стотине хиљада, претежно трговинских фирми¹² у условима велике правне несигурности и редуковане економске активности, с једне, и одсуства друштвене контроле, с друге стране.¹³ Многе од ових фирми служе да би се обавио један једини и то често сумљив посао, а један део искључиво за прање новца.

Жеља за брзим богаћењем, по угледу на представнике политичко-привредне елите, постаје општеприхваћени кредо већине пословних људи. Закон се крајње селективно примењује. У таквим условима долази до суноврата пословног морала. Криминалци и разни “пословни људи”, судећи на основу њиховог присуства у друштвеном животу и медијима, рекламирају се као бизнисмени и друштвено пожељни модели понашања. Успех се стиче захваљујући склапању већином сумњивих послова између власника приватних и комунистичких менаџера ‘друштвено’/државних предузећа, или, пак, на основу погодности које им стварају државне банке, или, пак, сама држава. За то има мноштво метода, навешћемо само неке. Једни, по политичкој линији или подобности, користе средства примарне емисије¹⁴, или јефтине кредите државних банака, који се због инфлације брзо обезвређују. На тај начин стечена “зарада” најчешће се дели. Други начин је да се на основу увозних и извозних дозвола добијало ексклузивно право дистрибуције појенине робе, и тако су многи од њих постајали монополисти. Треће, уз помоћ фиктивних или фризираних уговора. То је било лако остварити јер се већ дуже време ‘друштвено’/државна својина перципира као ничија – за неповољне уговоре по ова предузећа нико не сноси одговорност. Политичка и привредна елита део су исте номенклатуре па су, у условима потчињености правосуђа политичкој власти, могле сарађивати без икаквих правних последица.

Социјалистичка власт подржављује кључна ‘друштвена’ предузећа на која отпада 44% процењених основних средстава привреде Србије и са око

¹² У СР Југославији било је: 31. 12. 1990. год. 60.553, 31. 12. 1991. год. 119.153, 31. 12. 1992. год. 120.383, 31. 12. 1993. год. 196.215, 31. 12. 1994. год. 200.734 приватне фирме. Види: *Концепција економске политике за 1995. год.*, Савезно министарство за развој, науку и животну средину, стр. 77, Београд 1995. год.

¹³ Како тада, тако и данас, две године после октобарских промена у Србији није усвојен Закон о банкрутству.

¹⁴ Предузећа блиска власти (јавна, ‘друштвена’, и приватна) узела су за последњих 10 година 8,3 милијарде марака преко примарне емисије, сиве емисије, куповине девиза од НБ Југославије на МТД-у и на основу фиктивног увоза. Види: *Глас јавности*, 19. јул 2001. године.

22% од укупног броја запослених радника.¹⁵ Затим, политичка власт у недоглед одлаже приватизацију 'друштвено'/државне својине како би она била на тихи начин, разним нелегалним поступцима, претворена у приватну. Актери ове нелегалне приватизације су представници бивше (комунистичке) и досадашње (социјалистичке) политичко-привредне елите и њихова деца. То значи да непотизам и политичка патронажа у пословању добијају право грађанства. Одуговлачењем, како легалне тако и нелегалне приватизације, замећу се трагови ове пљачке.¹⁶ При томе, не треба заборавити да су многи појединци и ако нису припадали структури власти, користили новонасталу ситуацију за лов у мутном. То политичка власт свесно толерише. Да би сви који нису припадали номенклатури, остали у послу, нужан услов је био да га обављају изван пажње власти, односно "посао" су обављали на што је више могуће тих начин, а то значи даље од њених очију. Последица такве политике огледају се у чињеници да су власници две трећине приватних предузећа у Србији, с преко тридесет запослених чланови старе комунистичке и нове социјалистичке номенклатуре или њихова деца.¹⁷

Четврто. Не дуго после смиревања рата у Хрватској и после трогодишњег рата у Босни и Херцеговини, завршеног потписивањем мировним уговором у Дејтону, настају сукоби у јужној српској покрајини Косову и Метохији. Узрок ових сукоба су сецесионистичка настојања и потези шиптарске националне мањине, која у покрајини иначе чини демографску већину. Политичка власт, због својих интереса, идеолошких ограничења и некомпетентности, одуговлачи решавање овог значајног али истовремено и тешко решивог проблема, због дијаметрално супротних настојања српске и шиптарске стране. Одуговлачење, између осталог,¹⁸ утиче да се разбуктава тероризам на простору готово целе покрајине. Држава Србија, као и свака друга у таквој или сличној ситуацији, настоји да га сузбије оружаном силом. То ради крајње споро и трапаво, иако је под присмотром "међународне заједнице"¹⁹. Оружани сукоби се користе као изговор за уцену од стране моћних држава Запада које у Рамбујеу траже инсталисање НАТО-а у Србији с неограниченим овла-

¹⁵ Републичка агенција за процену вредности друштвеног капитала, 1996, База података, Београд.

¹⁶ Вуковић, С., 2000, "Економска структура друштва и континуитет власти у Србији", *Социолошки преглед*, год. 34, но 1-2, стр. 3-21.

¹⁷ Види опширније: Вуковић, С. (1996), *Чему приватизација*, ИКСИ, Београд, стр. 91-114.

¹⁸ Позната је улога немачких и америчких обавештајних служби у наоружавању, обучавању и спонзорисању терористичке организације ОВК на Косову и Метохији.

¹⁹ Сузбијање тероризма једнима је дозвољено (Британији у Северној Ирској, Турској у Курдистану), а другима не (СР Југославији на Косову и Метохији, Македонији у западном делу земље).

шћењима²⁰. Одбијање НАТО ултиматума проузроковало је готово тромесечно бомбардовање земље.²¹ НАТО агресија у великој мери је уништила инфраструктуру, порушена су или оштећена многа индустријска постројења, болнице и школе²². Легална економија поново замире.²³ На стотине хиљада људи остаје без посла. Истовремено, сива економија и шверц, развијени за време економске блокаде земље и нешто умирени после потписивања Дејтонског мировног уговора (због делимичног скидања санкција), разбуктавају се и поново постају један од начина преживљавања великог дела становништва.

Наведени узроци (сажети у највећој мери) били су више него повољни за развој криминала у земљи²⁴, па самим тим и мита и корупције. Посебно ако имамо у виду, о чему ће касније бити више речи, да је правни систем земље потпуно расточен, у чему видимо један од кључних узрока подстицања и развоја корупције. У растакању, каквог-таквог, правног система у највећој мери учествује у то време актуелна власт. У име виших интереса, прво су се затварале очи, а затим, у “посао” улазе, корак по корак, и представници највише власти. Тако долази до спреге између разних криминалних група и државе, односно њених институција.

То је давало негативан пример свим осталим актерима у пословним трансакцијама. Описане друштвене промене довеле су, такође, до сукоба друштвених вредности и до моралне кризе, на једној, и сиромашења целокупног друштва, на другој страни. Сиромашни грађани, па самим тим и јавни службеници, знатно су подложнији корупцији, што, уосталом, наводи и Аристотел. Тако у *Политици* наглашава да су сиромашни људи, у систему судске или извршне власти, због тог свог сиромаштва и поткупљиви²⁵. Овај став је сагласан с Веберовим, који наглашава да одговорна и професионална биро-

²⁰ “НАТО особље ће бити изузето и од сваке врсте затварања, истраге или хапшења предузето од стране власти СРЈ”... “НАТО особље ће уживати, заједно са својим возилима, бродовима, борбеним авионима и опремом, слободан и неограничен пролаз и неометан приступ свуда у СРЈ, укључујући ваздушни простор и територијалне воде.” Види: “Споразум из Рамбујеа”, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, бр. 2/1999, стр. 151-194. Посебно стр. 192.

²¹ Занимљиво је напоменути да су у НАТО агресији највише страдали опозициони градови у Србији. Вероватно по НАТО планерима нису били довољно опозициони.

²² Оно што од инфраструктуре није уништено санкцијама (због смањене економске моћи друштва), докрајчено је НАТО бомбама. Штета од бомбардовања се цени између 30 и 80 милијарди долара.

²³ Пад друштвеног производа у 1999. (години бомбардовања) имамо, зависно од извора, од 18,0 до 23,5%. Види: The Economist Intelligence Unit: Yugoslavia, July 2002, p. 7. ; Balkan Times (www.balkantimes.com/resource_center2/sebianLatin/countri_info_yugoslavia.htm); The Vienna Institute for International Economic Studies. Нав. према: Прокопијевић, М., (ред.) ,2002, *Две године реформе у Србији: пропуштена прилика*, Центар за слободно тржиште, Београд.

²⁴ Треба, истини за вољу, напоменути да је СР Југославија била искључена из Интерпола, па је самим тим борба против међународног криминала била отежана.

²⁵ Аристотел, *Политика*, Просвета, Београд, 1270 б.

кратија мора бити адекватно награђена. Готово на сличан начин реагују и грађани Србије. Главне узроке корупције поред функционисања правосудног система и моралне кризе виде и у општем сиромаштву.²⁶

Степен раширености корупције у једном друштву, па самим тим и српском, не зависи, као што смо на почетку рекли, од моралности појединаца, већ од обима и квалитета државне регулације, мешања државе у економију, обима трансакција под контролом државе и њених агенција, затим ефикасности казненог апарата, друштвено-историјских околности, културног миљеа, стања друштвених вредности и материјалне развијености друштва (сиромаштва). Наведено становиште потврђује целокупно историјско искуство као и чињенице и збивања из наше новије прошлости; и сви су изгледи, и садашњости. На то нас упућују резултати емпиријских истраживања. На основу њих утврђујемо да на корупцију није имуна ни једна власт – без обзира како се у проагандној реторици представљала у јавности.

У складу с изложеном тезом, на присутност корупције у готово целој историји државе и друштва, следи да на њу нису имуне ни богате ни сиромашне земље. Корупција није мимоишла, не само земље с диктаторским и тоталитарним режимима (на шта се, пре свега, ради политичког притиска, у појединим извештајима разних евро-америчких агенција за праћење корупције инсистира), него ни оне с дугом демократском традицијом. Само је реч обиму и интензитету њене раширености, с једне, и појавних облика с друге стране. У неразвијеним друштвима она је директна а у развијеним сакривена и високо софистицирана. Повремено је чак и 'легализирана' али под другим именом – ”лобирање“. Она је такође, зашла у готово све поре савременог српског друштва, па отуда ни један његов сегмент не може бити изолован и поштеђен. У овом чланку позабавићемо се, пре свега, њеном раширеношћу у локалној (само)управи, с једне стране, и начинима њеног утицаја на политичке и економске односе у српском друштву, или, пак, колико она утиче на те односе, с друге стране.

На почетку је неопходно рећи да је позната чињеница да су у седамнаест највећих градова Србије за време локалне владавине тадашњих опозиционих странака (на савезном и републичком нивоу) у периоду 1997-2000 године, дозволе за градњу и постављање привремених објеката најчешће даване за мито или по партијској подобности. То је учинило да центри ових градова, с једне стране постану ругло, а с друге, стециште трговине претежно шверцоване робе сумљивог порекла и квалитета. Зато грађани, на основу дугогодишњег искуства, гаје неповерење према локалној (само)управи. Они у 17,9% случајева сматрају да су сви локални званичници и службеници корумпирани, а у 48,4% случајева то истичу за већину њих. Насупрот овоме,

²⁶ Најважнији узрок раширености корупције у јавномњенској анкети (од четрнаест понуђених модалитета) грађана најчешће (35,6%) перципирају правосудни систем земље (безакоње, непостојање правне државе 23,3%, недостатак закона 6,4% и неефикасност судова 5,9%). Затим, моралну кризу 19,7% и опште сиромаштво 16,5%.

четвртина (25,7%) сматра да је реч само о некима, а безначајан број испитаника (0,3%) сматра да корупције нема. Генерално посматрано, степен корумпираности општинских управа и служби, без обзира ко да је у њима на власти, био је врло висок; с тим да су општинске власти нешто подмитљивије (индекс 3,78)²⁷ од општинских службеника (индекс 3,51). То је последица њихове веће моћи и власти а самим тим и дискреционих права, с једне, и веће сигурности коруптора да ће му посао бити завршен, с друге стране. Корумпираност општинских служби и власти (посматрано одвојено) у градовима где је владала опозиција, према јавномњенској анкети, била је иста (Крамеров v , по неколико обележаја, $< 0,115$) као и у градовима гдје је на власти била тада владајућа (на савезном и републичком нивоу) социјалистичко-јуловска коалиција и радикали.²⁸

Готово је идентична ситуација кад је реч о градским управама. Готово три петине (57,1%) грађана Србије сматра да је корупција у њима раширена много и веома много. Насупрот томе само 7,4% грађана сматра да је има мало и веома мало. Другачије речено, грађани сматрају да је корупција градских власти и њених служби врло висока (индекс 3,83). Разлика између тадашње опозиције “Заједно”²⁹ и осталих странака леве коалиције на власти, по степену корумпираности – без обзира да ли је реч о градској управи (изборних места у управи), или градским службама – статистички су безначајне (Крамеров $v < 0,117$).

Слична је ситуација и када је реч о партијским званичницима на локалном нивоу. Њихова корумпираност је евидентна, што је и логично јер су они носиоци те власти. С тим што је тешко раздвојити, не само у овом него и у многим другим случајевима, у којој мери је реч о корупцији а у којој о рекету, или, пак, чистом криминалу, пошто се често ради о њиховом преклапању. Резултати истраживања показују: две петине (41,9%) испитаника сматра да локални функционери, сви или већина, узимају мито. Истовремено, трећина (31,1%) испитаника изјављује да то раде само неки, а само 6,7% готово ниједан. Значи, локални партијски активисти су, према мишљењу испитаника, висококорумпирани (индекс 3,22). С обзиром на то ко је био на власти на локалном нивоу (“Заједно” или социјалисти, ЈУЛ и радикали), разлике су и у овом случају као и у претходним, статистички безначајне (Крамеров $v = 0,086$).

Подмитљивост локалних власти нису само перципирали грађани Србије, већ и приватни предузетници. Наиме, индекс подмитљивости према приватним предузетницима је нешто мањи и износи 2,8. То произлази из чињенице да су приватни предузетници више упућени на службе чије су компе-

²⁷ Индекс ‘мери’ величину корупције.; где је 1 - нема корупције, а 5 – врло велика.

²⁸ Јавна је тајна да је постављање киоска у Београду, зависно од локације, коштало између 5 и 10 хиљада марака.

²⁹ Окосницу коалиције “Заједно” чинили су: Српски покрет обнове, Демократска странка и Грађански савез Србије.

тенције концентрисане или су под директном контролом виших нивоа (републичких и савезних) власти. Истовремено, када је реч о квалитету услуга локалне власти, приватни предузетници је лоше процењују (индекс 3,02), а то значи да она на лош начин обавља једну од својих кључних функција. Тиме се стварају потенцијалне могућности за злоупотребе и корупцију.

Познато је да локална (само)управа у Србији има врло ограничене функције. Из ограничених функција проистичу и ограничене могућности за величину и обим корупције. Отуда би било логично да је и корупција у таквим условима слабо развијена. Напротив, корупција се, гледано према количини локалне моћи и власти, готово не разликује од оне на вишим нивоима. Поставља се питање колико би тек била раширена да су јој овлашћења већа. У наведеној чињеници можемо, између осталих, тражити један од разлога развлашћења локалне (само)управе од стране претходне (социјалистичке) власти. Она је настојала да оствари апсолутну контролу над свим збивањима у друштву, па самим тим и у погледу обима и раширености корупције. Контролом корупције, нарочито у осиромашеном друштву, добили су још једну полуку за контролу нижих структура. Тиме су контролисали и држали у послушности не само потчињене своје номенклатуре, него и нивое локалних власти уопште.

Изложено становиште грађана, и приватних предузетника, добијено путем емпиријских истраживања, не изненађује. Посебно ако је познато из историје парламентаризма да се политичке странке када дођу на власт, у одсуству јавне контроле, готово без изузетка, понашају идентично. Познато је да у друштвима захваћеним ”транзицијом“ не функционише правна држава, а јавне контроле због слабих институција, с једне, и подређености медија политичкој власти, с друге стране, готово и да нема. Отуда, између осталог, имамо праксу да је ”нова власт“ висококорумпирана и зато је на следећим изборима, по правилу, доживљавала неуспех. Један од најновијих доказа првог дела ове опште тезе, када је реч о нашој ситуацији, су постављање, од стране нове ДОС-овске власти, по испробаном комунистичком принципу, неколико хиљада својих људи на разна административна и управна места. Важнији кадрови (с врха страначке хијерархије) постављени су и на добро плаћена места у управним одборима многих јавних предузећа у Србији, с једне, или су се грабили за места у дипломатској служби, с друге стране. С тим да ће многи од њих бити бивши комунистички кадрови, преобучени у мондијализам, или, пак, њихова деца. При чему и једни и други продају туђу идеологију. Њихови очеви, раније комунистичку, а они сада мондијализам ”међународне заједнице”. Вероватно зато што комунизам нема добру прођу – па му је и цена ниска. Њихов избор је логичан, јер нови политички лидери, као и они стари, траже послушност. Тако послушност постаје врховни морални принцип у име које се деградирају све друштвене вредности а често занемарују државни интереси. Компетенције и знање као да их нису занимали. Када је реч о обећањима датим у предизборној кампањи, у поређењу с изазовом зараде на

“легалан” начин, предност ће се, у случају већине њихових припадника, без размишљања, дати “заради”. Изложене чињенице наводе на закључак да немамо велику гаранцију да ће се нова власт на сузбијању корупције ангажовати много више од претходне, иако ће слично њој (на неким другим пољима), у својој реторици и пропагандним наступима говорити супротно.

Сасвим је свеједно да ли се ради о ”малој“ власти, односно локалној (само)управи, или о “средњој” власти, на покрајинском нивоу, или, пак, оној “великој”, републичкој или савезној. Сви настоје да на “свом” нивоу, или у свом атару, узму што више могу. Јер сутра то може бити сувише касно. У наведеној чињеници може се тражити један од узрока заговарања аутономије покрајине (које треба остварити по хитном поступку) од стране малих војвођанских странака; као и све већа нервоза код њихових политичких лидера, па отуда и повећан степен нетрпељивости истих. У ту сврху се неистомисљеници називају ”националистима“, ”фашистима“ и слично, а посебно ако се јавноprotиве разградњи државе, или стварање политичко правних претпоставки за то. Наиме, има основе за претпоставку да они сматрају да је сада, када је нова власт закупљена решавањем готово безброј нагомиланих проблема, време за лов у мутном. Посебно што би, према истраживањима јавног мњења, на евентуалним новим изборима сепаратистичке странке биле апсолутно маргинализоване. Зато ће се што је више могуће пролонгирати нови, иначе у предизборној кампањи обећани, избори на што дуже време.

Нови избори неће одговарати не само малим сепаратистичким странкама у Војводини него ни свим осталим “комби” странкама које су узеле (на основу коалиционог споразума³⁰) неупоредиво већи колач власти од њиховог значаја на политичком тржишту. Локална, у овом случају покрајинска, власт посебно настоји да се наметне на политичкој сцени како би добила на важности код одлучујућих политичких делатника (а то је републичка власт) у садашњем “транзиционом” периоду. Све у циљу како би од ње, ако не може од грађана, добила сагласност за већу аутономију Војводине. Јер рачунају, по старом комунистичком принципу, да се једном задобијено тешко може укинути. У ту сврху се, иза леђа бирача, пише некакав ”устав“ северне српске покрајине. Остварењем овог плана могла би се на основу аутономне власти, уживати синекура у дужем временском периоду. А републичка власт, закупљена задржавањем (по сваку цену) на препад заузетих позиција, пристаје на ове уцене и испуњава их. На то је принуђена јер уз помоћ њих одржава скупштинску већину. Ни то није довољно, због тога ће републичка власт, уз помоћ ”политбироа“ (једног дела ДОС-а), у мини државном удару покушати да прекроји изборне резултате. То ће проузроковати вишемесечну политичку кризу.

Повећана заинтересованост за власт произлази из чињенице да је у току приватизација и да предстоји њено интензивирање, а самим тим и продаја

³⁰ Тај споразум је направљен, пре свега, ради лакшег скидања претходног социјалистичко – јуловско – радикалског режима.

знатног дела 'друштвено'/државне привреде. То отвара перспективу велике корупционашке добити за њене актере. А кључни актер је политичка власт. С повећањем нивоа власти расте вероватноћа да ће и евентуална корупционашка добит бити већа. Зато она настоји да од "мале", или, пак, "средње" власти постане "велика" власт. У томе је други разлог борбе за аутономију Војводине, јер је овде, пре свега, реч о борби за личне или појединачне интересе. Због чега се интезивно траже разни спонзори, па и они у иностранству. Исто-времено актери те власти незаслужено ће се готово свакодневно наћи у 'својим' мас медијима. За остварење тог циља ће се упорно позивати: прво, на стару аутономију, коју су Срби извојевали у односу на Аустро-Угарску (у чијем су саставу тада били), а не у односу на матицу. С тим да је та аутономија, због приближавања Срба матици, разним смицалицама аустро-угарске власти сведена на црквено-школску. И, друго, испредаће разне приче о неспорној специфичности Војводине као регије и њеној вишенационалној структури, односно њеном мултикултурализму. Као да те специфичности, малтене, не постоје између града и града и села и села. Ту специфичност ће стављати у контекст "ослобађања од хегемонистичког Београда" (што је у ствари стара аустро-угарска антисрпска пропагандна крилатица). Али када се помену специфичности Срема, Баната и Бачке, то се упорно одбија и често квалификује као унурарвојвођански сепаратизам. Зато је залагање за већу аутономију Војводине, у одсуству демократске контроле власти, заправо залагање за прерасподелу друштвене и политичке моћи која се не може задобити на изборима. Да је реч о сепаратизму а не о регионализацији потврђују чиненице: прво, да се свако помињање региона у оквиру Војводине од стране заговорника војвођанске "аутономије" назива сепаратизмом, и, друго, код њих не постоји политичка воља да се Србија прво конституише као демократска држава и учврсти изградњом демократских институција друштва, па тек после тога да се разговара, у демократској атмосфери с релевантним политичким чиниоцима (задобитим на изборима), о степену и обиму аутономије не само покрајине него и локалне власти уопште.

Залагање за своје интересе, што је још Михелс уочио, сви ће представљати и пропагирати као борбу за опште интересе; у овом конкретном случају грађана Војводине. Колико ће од тога грађани имати користи брзо ће се заборавити. Као што су брзо заборавили и грађани Македоније или Босне и Херцеговине, а вероватно и Хрватске, после издвајања из друге Југославије. Вероватно зато што је њихов укупни губитак знатно надмашио добитак "независности". Важно је остварити циљ – за политичку елиту обезбедити синекуру. Све је то, пре свега, последица дугогодишње праксе (иначе познате чињенице у политичкој филозофији) да из политичке делатности као општег добра проистичу сва остала посебна добра.

Изложене могућности материјалне добити омогућавају да политичка партија постане привредно предузеће, а шеф партије његов главни менаџер (или по могућности комунистички 'власник'). Што је и учињено. Повећањем

учешћа партије у власти расту акције овако конципираног “предузећа”. Профит “предузећа”, или боље речено, остварена рента, дели се према месту које појединац заузима у хијерархији странке. Све је у реду док су приходи “предузећа” познати и јавни и док се вредност његових акција одређује на политичком тржишту, односно на изборима. Прецизније речено, када вредност његових “акција” не одређују порески обавезници других држава. Али, код нас су ствари, сви су изгледи, потпуно другачије. У одсуству владавине права било је могуће регистровати преко 200 (у задње време их је већ око 300) политичких странака, а велика већина њих у нормалним политичким условима би, не само политички већ и финансијски, банкротирала. Узрок њиховог опстанка је непостојање јасних правила страначког финансирања. Поред тога, у потпуности изостаје финансијска контрола њиховог пословања. Јер “нова” власт, као и “стара”, тај закон као и ту контролу никако неће.

Имајући у виду изостанак финансијске контроле, “предузеће” у погледу свог финансирања има шире могућности. На пример, може узети новац од земаља или влада које имају одређене, рецимо стратешке, интересе у датој земљи или региону, за своју предизборну кампању³¹ или текућу делатност. У другом случају, “предузеће” може узети и прљав новац, којег, као што је познато, има на свим меридијанима. Порекло новца утицаће на делатност “предузећа”, односно политичку оријентацију странке. Донатори странке, нарочито иностранци, у одсуству финансијске контроле, биће сакривени од очију јавности. Као што се крију извори новца тако ће се камуфлирати стварне политичке намере странке или њихових челника. При томе ће се у пропагандној реторици стално инсистирати на “транспарентности”. Ако се не зна порекло новца којим се странка финансира, значи да њени бирачи бивају преварени. Цела странка, када пристане на један од ова два начина финансирања, много се не разликује од криминалне организације. Мање “предузеће”, односно странка, да би опстала на политичком тржишту, тражи заштиту у земљи или иностранству. Тако се лако може доћи до клијентелске власти, што, сви су изгледи, није редак случај у свету. Када је “предузеће” на власти, а западне у финансијске невоље, ту су “менаџери” предходног режима, који на тај начин купују своју лојалност, или, пак, изостанак гоњења, од стране полиције и тужилаштва, за криминалне радње. А када ни то не успе при руци је државна каса за исправљање “нелогичности у пословању”. Када је странка, односно “предузеће” у опозицији, при руци су приватни предузетници, а у условима командне економије и “менаџери” друштвено/државних предузећа, да помогну својим “добровољним” прилозима, пошто на тај начин купују, или обнављају, своја места у хијерархији странке или управне положаје. Менаџери друштвено/државних предузећа то раде туђим новцем. Када дође време, и једни и други ће те ванредне издатке вишеструко наплатити.

³¹ Што је случај, сви су изгледи, био у Србији. Види: John Lancaster, “\$ 77 Million Helps of Milosevic”, *Washington Post*, 19. 10. 2000. год.

Судећи на основу изложеног јасно је зашто политички ангажман, најчешће, постаје високо профитабилно занимање. Нарочито у условима када су други начини “прављења” новца ограничени, због готово банкротираних привреде земље. Тада одсуство стварања новог богатства доводи до стања у којем је борба за прерасподелу постојећег излази изван оквира легалности, која се може одвијати на разне начине. Један од тих начина, који је узгред речено најлакши, одвија се преко система јавних набавки, или, пак, приватизације. Све то говори зашто је политичка борба у Србији тако жестока. Материјални улог или укалкулисана будућа добит (легална и нелегална) сразмерни су жестини наступа на политичкој сцени. Зато она, између ангажованих политичких актера, понекад личи на борбу на живот и смрт. То је, супротно начелима, познатим још од физиократа, да они који држе политичку власт, “морају бити приморани да због властитих интереса делују у корист општих интереса”.³² Као што смо видели, на основу резултата овог и других емпиријских истраживања, и најновијих обелодањења криминалних радњи претходног режима и њима блиских појединаца, у “профит” улазе и разне погодности и бенефиције, које се остварују уз директну помоћ власти. Када ни то није довољно, за компензацију служи корупција, рекет, а понекад и криминал. Наравно, власт, која држи монопол над репресивним апаратом и медијима, то ће, зависно од тренутних интереса, у својој пропагандној реторици једном негирати, а други пут, представити као модеран начин вођења политике. Ништа не мења на ствари да ли је реч о локалном или “вишем” нивоу, с тим да су “порески” или корупционашки потенцијали републичког “предузећа”, логично, далеко већи него локалног.

Изнето становиште, о готово идентичном понашању политичких странака, када дођу на власт, у нашим условима (контроле правосуђа од стране власти и поткупљивости тужилаштва и полиције), поткрепљује још неколико чињеница. Прво, политичке странке од привредних субјеката, скупљају “добровољни прилог” за своју делатност, што се повремено претвара у прави рекет. Код бивших опозиционих странака, то се правдало чињеницом да им је новац неопходан за скидање ауторитарног и корумпираног режима. Странке на власти узимање “добровољног прилога”, или рекета, правдају причом да власт кошта и да се мора платити, јер и они сами од ње имају одређене користи. Као што видимо, образложење није тешко наћи; посебно у ситуацији контроле репресивног апарата и медија од стране власти. Друго, тамо где су на власти својим људима намештају послове (које финансира градска или општинска власт) често и по знатно већим ценама од тржишних, односно значајна је корупција у јавним набавкама, како на локалном, тако и на вишем нивоу. Апострофирање те делатности од стране других политичких странака, или појединаца – власт то категорички демантује. Не само то, него представници власти у својим јавним наступима прете грађанима и од њих,

³² Хиршман, А. (1999), *Страсти и интереси*, “Филип Вишњић”, Београд, стр. 115.

да би били ућуткани, траже доказе! Тиме се поред претњи сугерише, по старом комунистичком принципу, да грађани једни друге денунцирају! Када се евентуално, и дође до доказа,³³ у оправдавању се прибегава исказу да је то радила и претходна власт. На интерним састанцима то се правда чињеницом да су у питању појединци заслужни за освајање или задржавање власти, због чега морају бити и награђени. Треће, у недостатку довољно профитабилних места у управи својим активистима се додељује атрактивни пословни простор (који је у надлежности локалне власти) на коришћење – као награда за верно служење странци. Један део се 'распоређује' уз корупцију. Четврто, као што смо рекли, додела сталних или привремених дозвола за градњу или постављање киоска у атрактивним градским зонама, обавља се по партијској линији (награда за послушност), или за новац.

Имајући изложено у виду, више је него јасно да се у феномену корупције крије један од кључних разлога зашто су места у локалној (само)управи толико на цени. Реч је о томе да је корупција унапред укалкулисана као један од извора прихода. То доказује масован прелаз средњих и нижих структура досадашње власти и социјалистичких менаџера приватних и друштвених предузећа у странке ДОС-а. Сличан бег припадника комунистичке номенклатуре у приватни бизнис утврђен (Јасудин индекс је позитиван) је крајем осамдесетих и почетком деведесетих.³⁴ Овај бег био је проузрокован нестабилношћу њихових дотадашњих положаја, с једне, и могућностима веће 'зараде' посебно у пословању с дотаташњим својим фирмама, с друге стране. Садашњи бег је покушај што бољег позиционирања и заузимања нових положаја на прекомпонованој политичкој сцени. Они дају и пример осталима. Изнето становиште најбоље доказује нагло увећања, после победе на изборима, чланства свих до јуче опозиционих (а сада владајућих) странака, с једне стране, и наглог осипања чланства код чланица странака бивше владајуће коалиције, с друге стране. Увећање чланства сразмерно је расту њеног рејтинга међу бирачима у јавномњенским прогнозама, односно њихове процене садашњег и будућег котирања префериране странке на хијерархијској лествици власти. То значи да је овај масовни прелаз, посебно појединаца на положајима, заснован на страху; при чему слуте да је реч о новој партијској држави (или сурогату партијске државе), само с другим предзнаком. Зато је потребно што пре се обезбедити. Сачувати постојећи, или, пак, у новој прерасподели преко политичке странке конкурисати за бољи положај. Овај прелаз с једне на другу политичку страну сведочи о две ствари, прво, персоналној и уско интересној а не социјалној утемељености политичких странака, и друго, да новац уопште не разликује страначке боје и обележја.

³³Пример: Подела око 700 станова од стране градске власти у Београду у периоду 1987-2000.

³⁴ Вуковић, С. (1994), *Покретљивост и структура друштва*, ИКСИ, Београд, стр. 45, 52.

Напоследку, не може се игнорисати чињеница да је део “нове” власти, сам или у сарадњи с другим странкама, чинио коалицију “Заједно”, с једне стране, или, пак, учествовао у претходној (социјалистичкој) власти³⁵, с друге стране. Како је стајало с корупцијом на локалном нивоу где су они владали, видели смо на предходним страницама овог чланка, а како на вишим нивоима где су владали социјалисти, другом месту³⁶. Отуда можемо закључити да ће се “нова” власт тешко ослободити стечених навика, посебно што многим појединцима доноси материјалну корист. Ту су и преузете “обавезе” које се не могу једнострано раскидати, јер за то следи казна, а та казна, најчешће је немилосрдна.³⁷ С друге стране, према показатељима многих емпиријска истраживања, јавност очекује испуњење предизборних обећања у сузбијању корупције и криминала. Зато ће борба против ових појава, пре свега, бити спора и тешка, коју ће пратити доста недоумица код актера власти. Пре свега зато што се организовани криминал одржава уз њену (или једног њеног дела) логистичку подршку. Истовремено, власт ће, без обзира која то била, активности за смањење корупције најчешће схватити, у првом реду, као начин обрачуна са својим политичким неистомишљеницима и противницима. У недостатку резултата на економском пољу (привредни раст, запошљавање) пропагандном реториком ће скретати пажњу с тих и других акутних друштвених проблема. Када ни то не успе лифероваће разне политичке афере, које ће смењивати једна другу. Да би се у јавности стекао позитиван утисак, правди ће бити приведен понеки од “недужних” или залуталих појединаца, или, пак, неки од својих бивших непослушних чланова, а сада отпадника. Наравно, ту се мора наћи и по неки прави преступник, посебно онај који је неовлашчено ушао у забран. Кључ борбе против корупције биће нарочито уперен према представницима бивше владајуће коалиције. То су могли да науче од својих претходника на власти. Посебно ако се уважи чињеница да је пре заузимања “велике” власти, према изјавама грађана и приватних предузетника, и сама партиципирала у корупцији, и то сразмерно количини моћи и власти коју су поседовали. С повећањем удела у количини власти логично су се повећавали и њихови корупционашки апетити.

Откривање криминалних радњи претходног режима нова власт ће доzirати и износити на видело према својим тренутним политичким интересима и потребама. Нарочито кад им буде потребно медијско покривање погрешних или непопуларних потеза, или, пак, за замагљивање “корисних малверзација” или корупционашке делатности својих припадника. Зато ће у

³⁵ У Влади Републике Србије, инаугурисаној у јануару 2001. године, од седам потпредседника четири су, у разним периодима, учествовала у власти претходног режима.

³⁶ Види: Vukovic, S. 2002, “Corruption in Serbia”, *South East Europe Review*, Vol. 5., no. 1, pp.135 – 145. Такође: *Корупција у Србији*, ЦЛДС, Београд, 2001.

³⁷ Ту можемо, између осталог, тражити узрок честих криминалних обрачуна, у последњих десет година, у којима страдају и припадници, како бивше тако и садашње, власти, с једне, и низак проценат разрешених убистава, с друге стране.

медијима свако такво откриће добијати истакнут значај. Борбу против својих политичких противника и неистомишљеника, представљаће и рекламирати као завођење реда у друштву, а потом и као почетак “владавине права”. Истовремено ће “корисне малверзације” и корупционашке афере појединих својих припадника заташкавати, а када се појаве на светлу дана у пропагандној реторици ће их представљати као рецидиве прошлости, или, пак, као интерес појединих “кочничара” друштвено-економских реформи. Неће изостати ни реторика следећег типа: то су подметања притајених и преобучених припадника бивших комунистичко-догматских структура (којих свакако има), у које могу да спадају и јучерашњи политички истомишљеници и саборци. Када јој понестане оваквих “аргумената”, тада ће посегнути за оним старим, који смо десет година слушали од социјалиста и њихових коалиционих партнера: да је реч о намештању или “интересу” неких недобронамерних спољних чинилаца.

Све у свему, овде можемо извести неколико закључака: Прво, корупција на локалном нивоу не разликује се значајно од оне настале у врховима власти, јер је реч о системској друштвеној појави која је захватила целокупну пирамиду друштвене и политичке моћи и власти. Друго, партијска припадност носиоца власти на локалном нивоу битно не утиче на раширеност и величину корупције, одакле проистиче да партијска припадност не утиче на обим и раширеност корупције на вишим нивоима власти. Треће, како место појединца или друштвене групе у локалној (само)управи расте на хијерархијској скали положаја и власти, то је, према перцепцији грађана, већа њихова подмитљивост. Четврто, борба за аутономију Војводине код малих сепаратистичких странака је борба за учешће њихових вођа у прерасподели друштвеног богатства које је у току, с једне, и самим тим борба за евентуалну корупционашку добит њених актера, с друге стране. И, пето, потврђује се раније изнета теза да је корупција постала готово јавна ствар, јер се, на локалном нивоу, и поред настојања власти, теже сакрива од очију јавности.

Slobodan Vuković
Institut of Social Sciences
Belgrade

Summary

CORRUPTION, REGIONALIZATION AND LOCAL GOVERNANCE

Corruption is old almost as human societies and it was developed simultaneously with enlargement of social and political power, bureaucracy and involvement of the state into market transactions. Specific conditions that are characteristic of Serbian society and that have favorably influenced the growth of corruption are: dissolution/break up of Yugoslavia, war in surroundings, economic sanctions and NATO bombing. Besides these, basic causes of corruption in Serbia are state control over the economy, lack of the rule of

law, and breakdown of social values, that is, anomy and poverty. The lack of the rule of law and the state control of economy, which often occur together, are older conditions, while distorted social values, that is, moral crisis and poverty are newer.

Subordination of judicial system to the executive authorities enabled different sorts of bribe and corruption to be tolerated. Therefore, the corruption has spread and became contemporary method of conducting business and almost a common thing, regardless of the party composition of the authorities. This thesis is confirmed by the empirical data: 17.9% of citizens claim that all local officials are corrupted and 48.4% claim that majority of them are. On the other side, only 27.5% of citizens claim that local party officials (all of them or majority) accept bribe, and 31.1% claim that only some do. Therefore, we are faced with higher interest in political engagement, because it is becoming a highly profitable occupation and posts in local government are highly appreciated because corruption profit is calculated in advance.

Key words: Serbia, corruption, regionalization, local government.